

Aktivity projektu

Praktická opatření na mokřadních a stepních lokalitách

Praktická opatření k omezení fragmentace a zvýšení biodiverzity na vybraných lokalitách jsou klíčovou aktivitou celého tohoto projektu. Navržená opatření vycházejí z mnohaletých zkušeností pozemkových spolků i metodických materiálů, vydávaných Českým svazem ochránců přírody a Agenturou ochrany a přírody ČR. Blíže popsány jsou v následujících kapitolách.

Cílem je zvýšení druhové a stanovištní diverzity na cenných bezlesých lokalitách v péči pozemkových spolků zdokonalením a doplněním již zaběhnutých metod a postupů. Ty by měly kladně zvrátit výchozí stav, který je z hlediska heterogenity stanovišť, biodiverzity a početnosti lokálních populací kritický, a zastavit pokračující propad populací vzácných, ale i dosud poměrně hojných druhů. Lokality jsou často relativně izolované, ostrůvkovitého charakteru, obklopené intenzivně využívanou krajinou. Navrhovaná opatření jsou proto velmi různorodá, protože cílem je vytvoření mozaiky mikrobiotopů, které by vyhovovaly mnohem širší škále druhů než doposud.

Do této části projektu bylo zařazeno 50 lokalit, vesměs v dlouhodobé péči pozemkových spolků. Řada z nich byla v minulosti z důvodů jejich ochrany do vlastnictví pozemkových spolků vykoupena či na nich funguje úzká spolupráce pozemkového spolku s vlastníkem. Soupis lokalit, na nichž budou managementová opatření prováděna, je v příloze 2.

Výběr lokalit je velice různorodý. Jsou zahrnuty lokality v minulosti zcela degradované, na nichž je cílem vrátit jim alespoň základní biologické funkce, i lokality nesmírně hodnotné, kde veškeré úsilí je napřeno k udržení této hodnoty. Najdeme mezi zvláště chráněná území i lokality státní ochranou přírody zcela opomíjené. Poměrně rozlehlé plochy i drobné fragmenyt přírody uprostřed intenzivně využívaných ploch. Tato různorodost by měla sloužit jako modelové příklady, jako důkaz toho, že všude lze něco vykonat pro snížení fragmentace a zvýšení biodiverzity ohrožených ekosystémů.

Aktivity realizují partneři projektu – pozemkové spolky, které mají tu kterou lokalitu v dlouhodobé péči – v naprosté většině případů svépomocí. Proto tvoří značnou část rozpočtu jednak osobní náklady, jednak nákup drobného materiálu, náradí a mechanizace s péčí o lokality související (největší položky rozpočtu jsou odůvodněny u dílčích aktivit, se kterými souvisí). Jen nepatrná část prací, na kterou partneři sami kapacitně nestačí, jsou řešeny formou subdodávky.

Likvidace náletových dřevin

Jak bylo uvedeno v úvodních kapitolách projektu, zarůstání lokalit náletovými dřevinami je v současné době jedním z nejzásadnějších problémů fragmentace mokřadních a stepních lokalit. Paradoxem je, že tento problém často postihuje i zvláště chráněná území, neboť různé byrokratické překážky či nedostatek financí (v některých případech i fundamentalismus odpovědných osob) zabraňuje vykonávání potřebného managementu. Tam, kde byla v uplynulých letech či desetiletích zanedbána pravidelná údržba, je prvním krokem k záchraně lokality právě redukce těchto křovin a dřevin. Na některých lokalitách je

situace ještě zhoršena zcela nevhodnými úmyslnými výsadbami (v minulosti mnohdy akáty, v současné době převážně smrkové houstníky či pásy nepůvodních bobulnatých keřů, vysazovaných myslivci jako úkryt či zdroj potravy pro zvěř). Došlo-li k dohodě s vlastníkem pozemku a umožňuje-li to legislativa, je do opatření zahrnuta i redukce těchto porostů.

Míra redukce dřevin na lokalitě závisí na charakteru lokality, ale téměř nikdy není úplná, mnohdy jde spíše o prosvětlení porostu. Zejména lokality stepního charakteru jsou ponechávány s určitým podílem neinvazivních dřevin, neboť je mnoha průzkumy doloženo, že právě lokality charakteru lesostepi, řídkého lesa či extenzivního lučního sadu mají nejvyšší biodiverzitu; řada druhů rostlin vyžaduje polostín a živočichové zde mají mnohem větší výběr různých mikrolokalit. Solitérní keře a stromy jsou významné též pro řadu druhů ptáků.

Specifická je situace v okolí tůní; většina jejich obyvatel (obojživelníci, hmyz) totiž vyžaduje osluněné, prohřáté vodní plochy. Porosty dřevin v jejich blízkosti navíc sanují bezodtokové tůně opadem organického materiálu a urychlují jejich zazemnění.

Na Plachtě je vzhledem ke specifikům této lokality nutné kromě výřezů přistoupit i k vytrhání pařezů. Ty jednak přispívají k eutrofizaci zdejších stanovišť, a to nejen svoji přítomností a následným rozkladem, ale i tím, že znemožňují odstranění humusové vrstvy, která se zde vytvořila vlivem předchozího rozbujení náletů, zejména však znemožňují nejdůležitější managementová opatření této lokality - zamezují možnosti pohybu těžké pásové techniky. Pařezy výrazně komplikují i tradiční managementová opatření. Při trhání pařezů navíc dochází k obnažení půdního povrchu a tím ke vzniku velice žádoucích ranných sukcesních stádií. Na největší vykácené ploše již alespoň na několika málo místech k odstranění pařezů došlo a díky tomu dnes víme, že je to velmi žádoucí managementový zásah. Protože se ale jedná o finančně náročný způsob managementu (byť z dlouhodobého hlediska naopak prostředky za management výrazně ušetří), postupují tyto práce zatím velmi pomalu. Tento projekt by měl napomoci zrychlení tempa obnovy suchých i vlhkých písčin, čímž se razantně zvyšují šance na přežití zdejších nejcitlivějších druhů rostlin a živočichů. K vytrhávání pařezů bude využita těžká technika (traktor), zakoupená v rámci projektu. Tento razantní zásah je v souladu s plánem péče a projednán (požadován) orgány ochrany přírody.

Dle velikosti lokality a jejího charakteru je vyřezaná hmota většinou likvidována, v některých případech ponechávána jako úkrytová možnost pro různé živočichy či substrát využívaný zajímavými druhy hub.

Opatření se bude provádět na těchto lokalitách:

lokality	výměra (ha)	zajišťuje
Blahutovická pískovna	0,9	ČSOP Jeseník nad Odrou
Cihelna Chmeliště	0,5	Denemark
Dolní Mlýn	0,4	ČSOP Jeseník nad Odrou
Drahňovická mokřadla	0,25	ČSOP Vlašim
Hády	2,4	ČSOP PS Hády
Hrabětický mokřad	0,07	ČSOP Jeseník nad Odrou
Mokřad v Dubu	0,4	ČSOP Jeseník nad Odrou
Mokřadní louky u Blažejovic	0,1	ČSOP Vlašim
Na ostrově	2	ČSOP Vlašim
Na Plachtě	1,8	ČSOP Jaro Jaroměř
Na pramenech	0,25	ČSOP Vlašim

Niva Vlčnovského potoka	0,5	ČSOP Jeseník nad Odrou
Poloúveský mokřad	0,01	ČSOP Jeseník nad Odrou
Salátův kopec	1	ČSOP Kněžice
Šamonín	0,1	ČSOP Kněžice
Údolí potoka u Dolské myslivny	0,4	ČSOP Vlašim
Údolí Radonínského potoka	1	ČSOP Kněžice
Údolnice – Mrchoviště	0,5	ČSOP Jeseník nad Odrou
V Losích	0,3	ČSOP SEV Mravenec
CELKEM	11,28	

Těžiště prací bude v prvním a čtvrtém čtvrtletí roku 2015 s přesahem do prvních měsíců roku 2016. Veškeré činnosti budou řešeny svépomocí.

Eliminace invazivních druhů rostlin

Integritu řady mokřadních a stepních lokalit ohrožuje šíření invazivních druhů rostlin.

Problémem nejčastěji řešeným v rámci tohoto projektu je šíření rákosu a orobince. Třebaže jde v obou případech o naše domácí druhy, za určitých okolností se chovají invazivně a ohrožují druhovou rozmanitost mokřadních lokalit.

Orobinec je problémem zejména v mělkých vodních plochách, které je schopný během několika let zcela zarůst. Tento stav je nepříznivý především pro hmyz. Opatřením k jeho eliminaci je především vytrhávání. Na Plachtě dojde ke stržení porostu orobince zarůstající zdejší tůně těžkou technikou; vzhledem k tomu, že jde o bývalé vojenské cvičiště, je takovýto zásah zcela v intencích péče o tuto lokalitu, je v souladu s plánem péče a projednán s orgánem ochrany přírody.

Rákosiny jsou sice významným hnízdištěm některých druhů ptáků, avšak jejich masivní rozšiřování na plochy původních kosených luk (tzv. terestrické rákosiny) vytváří rozsáhlé plochy druhově velmi chudých společenstev. Tam, kde k tomu došlo, je nezbytné pro zachování druhové rozmanitosti zejména rostlin a bezobratlých redukovat rákosiny kosením.

Na stepních lokalitách jsou problémem zejména nepůvodní druhy dřevin – trnovník akát, pajasan žláznatý, netvařec křovištní, štědřenec odvislý, v lomech Hády i topol kanadský. Tyto druhy mají silný vliv na celkové složení podrostu. Cílem zásahů je potlačit zastoupení těchto dřevin tak, aby byla podpořena obnova stepní vegetace.

V menší míře jsou řešeny i další druhy, zejména křídlatka (Jinošovské údolí).

Opatření se bude provádět na těchto lokalitách:

lokality	výměra (ha)	zajišťuje
Hády	8,2	ČSOP PS Hády
Hrabětický mokřad	0,2	ČSOP Jeseník nad Odrou
Jinošovské údolí	0,1	ČSOP Vlašim
Mokřad v Dubu	0,1	ČSOP Jeseník nad Odrou
Mokřady Jablonné	0,51	Čmelák
Na Hrbě	0,1	ČSOP Vlašim
Na Plachtě	0,3	ČSOP Jaro Jaroměř
Poloúveský mokřad	0,15	ČSOP Jeseník nad Odrou

Šamonín	0,1	ČSOP Kněžice
Východočeská Sahara	0,3	ČSOP Jaro Jaroměř
Zázmoníky	0,5	Společnost pro venkov
CELKEM	10,56	

Práce budou prováděny po celou dobu trvání projektu. Na lokalitě Mokřady Jablonné bude řešeny z větší části (0,5 ha) dodavatelsky, na ostatních lokalitách svépomocí.

Kosení travních porostů

Travná společenstva v našich podmínkách nejsou klimaxovým stádiem. Právě kosení bylo vedle pastvy tím, co travinné porosty po staletí formovalo a udržovalo „při životě“. Zabraňovalo rozšiřování dřevin, ruderalizaci porostu i jeho změnám způsobeným hromaděním biomasy a rozvojem konkurenčně silných druhů rostlin.

Zatímco na loukách mezofilního charakteru se dodnes hospodaří, v extrémních vlhkostních polohách se pro náročnost obhospodařování a nízké výnosy či kvalitu travní hmoty od obhospodařování vesměs upustilo. Chceme li tyto unikátní biotopy zachovat, nastupuje kosení jako managementový nástroj.

Managementové kosení má oproti kosení coby hospodářské aktivitě jednu výhodu – možnost přizpůsobení požadavkům v místě se vyskytujících vzácných druhů rostlin a živočichů bez ohledu na výnos. Proto se seč provádí mnohdy etapovitě po menších částech (tzv. mozaiková seč, umožňující dokončení vývoje hmyzu a vysemenění některých druhů rostlin) či v pozdějších termínech (s ohledem na hnízdění ptáků).

Na většině zařazených lokalit probíhá kosení malou mechanizací (křovinořezy, ruční sekačky) na vybraných segmentech čtyř mokřadních lokalit na Vysočině, významným výskytem mravenců a dalších druhů hmyzu vázaných na buly, pak seč ruční, která dokáže tyto buly nenarušit. Travná hmota je z lokality odklízena, pouze ve výjimečných případech využívána jako součást zimovišť pro obojživelníky.

S touto aktivitou souvisí nákup lehké a výkonné ruční sekačky se speciálně upravenými koly pro pohyb v bažinatém terénu. Využívána bude po dobu realizace projektu a jeho následné udržitelnosti na kosení rašelinišť a slatiništních luk na Jihlavsku.

Opatření se bude provádět na těchto lokalitách:

lokality	výměra (ha)	zajišťuje
Bílá stráň u Malíče	1,8	ČSOP Launensia
Blahutovická pískovna	0,2	ČSOP Jeseník nad Odrou
Dolní Mlýn	1	ČSOP Jeseník nad Odrou
Drahňovická mokřadla	5,2	ČSOP Vlašim
Hády	0,5	ČSOP PS Hády
Hajnice	1,81	Pobočka ČSO na Vysočině
Holibka	1	ČSOP Launensia
Hrabětický mokřad	0,08	ČSOP Jeseník nad Odrou
Chvojnov	10,33	Pobočka ČSO na Vysočině
Ještěnice	0,73	Pobočka ČSO na Vysočině
Ještěřčí ráj	0,5	ČSOP Jaro Jaroměř
Jinošovské údolí	6	ČSOP Vlašim

Josefov	3,5	ČSOP Jaro Jaroměř
Louky v zámeckém parku	8	ČSOP Vlašim
Milská stráž	0,11	ČSOP Launensia
Mokřad v Dubu	0,3	ČSOP Jeseník nad Odrou
Mokřadní louky u Blažejovic	1,5	ČSOP Vlašim
Mokřady Jablonné	1	Čmelák
Na Hrbě	1,5	ČSOP Vlašim
Na Kačíně	0,9	ČSOP Vlašim
Na ostrově	0,3	ČSOP Vlašim
Na plachtě	3,9	ČSOP Jaro Jaroměř
Na pramenech	2	ČSOP Vlašim
Nad Svitákem	1,15	Pobočka ČSO na Vysočině
Niva Vlčnovského potoka	0,3	ČSOP Jeseník nad Odrou
Oblík	1,2	ČSOP Launensia
Orchidejová louka Horní Maxov	1,4	Čmelák
Písniček Jaroměř	0,18	ČSOP Jaro Jaroměř
Podlesí	1,5	ČSOP Vlašim
Poloúveský mokřad	0,3	ČSOP Jeseník nad Odrou
Pouzdránská step	5	ČSOP Jaro Jaroměř
Rašeliniště Pod Trojanem	2,29	Pobočka ČSO na Vysočině
Říšnické louky	2,2	ČSOP Vlašim
Smrčiny	0,2	ČSOP Vlašim
Soví doly	0,1	ČSOP Jaro Jaroměř
Tiské mokřady	0,7	ČSOP Launensia
U Šeredů	0,96	Pobočka ČSO na Vysočině
Údolí potoka u Dolské myslivny	3,5	ČSOP Vlašim
Údolnice - Mrchoviště	0,3	ČSOP Jeseník nad Odrou
Upolínová louka u Losin	0,6	ČSOP Vlašim
V Hati	2,22	Pobočka ČSO na Vysočině
V Losích	1,1	ČSOP SEV Mravenec
Vědlice	1,9	ČSOP Launensia
Violky	1,5	ČSOP Jaro Jaroměř
Zázmoníky	2	Společnost pro venkov
CELKEM	82,76	

Kosení budou probíhat od května do října 2015. Na části lokality Chvojnov se počítá s dvojí sečí (ve výše uvedených výměrách toto zohledněno). Na lokalitě Mokřady Jablonné bude řešeno dodavatelsky, na ostatních lokalitách svépomocí.

Extenzivní pastva

Alterativou ke kosení je pastva. Zejména na xerothermních a subxerothermních lokalitách na prudkých svazích jde o tradiční činnost, provozovanou zde po staletí. Vezmeme-li v úvahu teorie o přirozeném středoevropském bezlesí, udržované právě spásáním velkými býložravci, pak lze

dokonce pastvu označit jako přirozenější způsob údržby travinných společenstev, než kosení. Pastva má řadu výhod, např. narušování drnu. Je však oproti kosení organizačně náročnější.

Pastva je vhodná nejen k udržování stávajících hodnotných travníků, ale i k obnově degradovaných a ruderalizovaných ploch.

Paseny jsou obvykle ovce a kozy. V lomech Hády je k pastvě využíváno smíšené stádo ovcí a lam. Vliv těchto zvířat na obnovující se stepní porosty je unikátní. Lamy zakládají tzv. kaliště, kde se koncentrují živiny z celého porostu. Naopak zbylá část pastviny je vystavena trvalému ochuzování o živiny, zejména pak o fosfor. Celková produktivita porostu proto postupně klesá, což je výhodné pro strestolerantní teplomilné druhy rostlin. Tento typ pastvy je vhodný pro obnovu nízkých stepních travníků a k potlačení expanzivních druhů jako je např. třtina křovištní nebo ovsík vyvýšený.

Opatření se bude provádět na těchto lokalitách:

lokality	výměra (ha)	zajišťuje
Dolní Mlýn	1	ČSOP Jeseník nad Odrou
Hády	1,2	ČSOP PS Hády
Ještěřčí ráj	14	ČSOP Jaro Jaroměř
Na ostrově	4,5	ČSOP Vlašim
Na plachtě	1	ČSOP Jaro Jaroměř
Polouveský mokřad	0,3	ČSOP Jeseník nad Odrou
Salátův kopec	6	ČSOP Kněžice
Údolí Radonínského potoka	8	ČSOP Kněžice
Zázmoníky	0,5	Společnost pro venkov
CELKEM	36,5	

Pastva bude probíhat dle místních podmínek, v období duben až listopad 2015. Ještěřčí ráj bude přepasen dvakrát; ve výše uvedených výměrách je toto již zohledněno.

Obnova stepních porostů mulčováním

Specifickým opatřením, realizovaným v bývalých lomech Hády, je mulčování senem ze stepních porostů. Tato metoda obohacení vegetačního krytu v prostoru bývalého lomu se ukázala jako velmi efektivní (výsledky publikovány mimo jiné v publikaci Ekologická obnova v České republice; editoři I. Jongepierová et. al.; AOPK Praha 2012, str. 102-103), a přitom relativně dostupný způsob postupného zvyšování biodiverzity těžbou zničených stanovišť. Rozklad organické hmoty mulčovaných porostů zajistí dostatek živin, hmota mulče pak přistínění pro klíčící semena. Mulčovací materiál musí být přivezen buď z porostů v jižní části Hádecké planinky nebo z okolí Hádu. Seno bude sklizeno v době dozrávání dominantních trav – zejména kostřav. Hmota sena bude ručně rovnoměrně rozprostřena v tenké vrstvě po lomové etáži.

Opatření bude realizováno ve druhé polovině července 2015 **na ploše 1,2 ha**. Zajišťuje jej ČSOP Pozemkový spolek Hády.

Budování a úpravy tůní

Tůně jako drobné vodní bezodtokové plochy, mnohdy periodického charakteru či s výrazně kolísavou výší hladiny, jsou specifickým biotopem, na nějž je vázána především celá řada

chráněných druhů živočichů (především obojživelníků a bezobratlých). Je vhodné, když na lokalitách jsou tůňe v různém stádiu sukcese (zarůstání, zazemňování), protože každá fáze života tůňe vyhovuje jiným organismům. Proto se projekt zaměřuje především na budování nových tůň. Tůňe budou různých velikostí, od cca 25 m² po 300 m², všechny mělké, jen výjimečně přesahující 1 metr (nikdy 1,5 m), s pozvolnými břehy. Tůňe jsou budovány bez vypustního zařízení, mimo vodní toky. Aktivity tak nepodléhají stavebnímu ohlášení (povolení) ani vodoprávnímu řízení.

Budování tůň bude probíhat po celou dobu realizace projektu – ve zvláště chráněných územích a dalších biologicky cenných lokalitách v závislosti na plánech péče a doporučeních orgánů ochrany přírody, ve zbývajícím čase pak na degradovaných plochách (Východočeská Sahara). Těžká technika, jejíž nákup se v rámci projektu předpokládá, tak bude plně využita.

Dodavatelsky bude řešeno vybudování tůň v Cihelně Chmeliště.

Opatření se bude provádět na těchto lokalitách:

lokality	co	zajišťuje
Cihelna Chmeliště	8 různě velkých tůň o celkové ploše 100 m ²	Denemark
Hrabětický mokřad	tůň o ploše 50 m ²	ČSOP Jeseník nad Odrou
Mokřad v Dubu	2 tůňe o celkové ploše 80 m ²	ČSOP Jeseník nad Odrou
Na plachtě	3 tůňe, každá o ploše 25 m ²	ČSOP Jaro Jaroměř
Niva Vlčnovského potoka	tůň o ploše 40 m ²	ČSOP Jeseník nad Odrou
Poloúveský mokřad	tůň o ploše 40 m ²	ČSOP Jeseník nad Odrou
Soví doly	2 tůňe o průměrné ploše 25 m ²	ČSOP Jaro Jaroměř
Údolnice - Mrchoviště	4 tůňe o celkové ploše 120 m ²	ČSOP Jeseník nad Odrou
Violky	2 tůňe o průměrné ploše 25 m ²	ČSOP Jaro Jaroměř
Východočeská Sahara	10 tůň o průměrné ploše 300 m ²	ČSOP Jaro Jaroměř
CELKEM	34 tůň o celkové ploše cca 0,36 ha	

Je nutno vzít v úvahu, že velikost tůň je jen orientační údaj; jak bylo uvedeno výše, charakteristickou vlastností většiny tůň je jejich kolísavá hladina a požadavkem co největší plocha litorálu, takže přesnou velikost tůň lze v reálu jen velice obtížně určit.

Obnova stružek

Jedním ze způsobů obdělávání vlhkých luk v minulosti bylo stružkování – vytvoření sítě mělkých stružek, které dle aktuální situace sloužily buď k odvodňování nebo zavodňování těchto luk. Po desetiletích neúdržby již většina těchto systémů není funkční, avšak v terénu jsou dosud patrné. Na stružky jsou vázány některé vzácnější druhy mokřadní vegetace, např. rozchodník huňatý. V mokřadu vytváří i mikrohabitaty, které využívají např. pavouci nebo obojživelníci. Proto bychom rádi na některých lokalitách alespoň část systému stružek obnovili.

Opatření se bude provádět na těchto lokalitách:

lokality	délka (m)	zajišťuje
Dolní mlýn	300	ČSOP Jeseník nad Odrou
Jinošovské údolí	150	ČSOP Vlašim
Na Kačíně	150	ČSOP Vlašim

Na pramenech	500	ČSOP Vlašim
Podlesí	150	ČSOP Vlašim
Poloúveský mokřad	100	ČSOP Jeseník nad Odrou
V Losích	100	ČSOP SEV Mravenec
Údolí potoka u Dolské myslivny	150	ČSOP Vlašim
CELKEM	1600	

Práce budou realizovány v průběhu roku 2015 svépomocí.

Vybudování zimoviště pro obojživelníky

Zimoviště pro obojživelníky a další živočichy jsou vlastně upravené hromady různorodého materiálu, jehož základem jsou klády (mnohdy z prořezávky – viz předchozí aktivity) nebo kameny. Na ně je pak navrstvena větší hromada tenkých větví, místy proležených trávou, senem, slámou nebo drny se zeminou. Hmotu zimoviště během prvních pár let sesedne, proto je nutné udělat hromadu větší.

Opatření se bude provádět na těchto lokalitách:

lokality	zajišťuje
Blahutovická pískovna	ČSOP Jeseník nad Odrou
Hrabětický mokřad	ČSOP Jeseník nad Odrou
Mokřad v Dubu	ČSOP Jeseník nad Odrou
Na plachtě	ČSOP Jaro Jaroměř
Niva Vlčnovského potoka	ČSOP Jeseník nad Odrou
Poloúveský mokřad	ČSOP Jeseník nad Odrou
Šamonín	ČSOP Kněžice
Údolnice - Mrchoviště	ČSOP Jeseník nad Odrou

Zimoviště se budou budovat postupně po celou dobu realizace projektu v návaznosti na související práce (výřezy křovin, kosení...). Práce budou provedeny svépomocí.

Tlumení střevličky východní v přírodovědně významných vodních plochách

Střevlička východní je invazivním druhem, zavlečeným do našich vod z povodí Amuru. Šíří se zejména ve stojatých a mírně tekoucích vodách. Snižuje kvantitu a kvalitu zooplanktonu i zoobentosu, což negativně ovlivňuje vodní společenstva, ve kterých se vyskytuje.

Součástí projektu je eliminace střevličky na lokalitě **Šamonín**. K odlovu bude použit agregát. Odlov proběhne dvakrát s odstupem cca 1 měsíce.

Zásah zajišťuje ČSOP Kněžice svépomocí v období srpen – říjen 2015.

Dosadby stanovištěně vhodných druhů dřevin

Jde spíše o okrajovou aktivitu celého projektu. Jejím cílem je obnova vrbníku na lokalitě Údolnice – Mrchoviště. Vrbník byl původně vysazen do pravidelných sponů, později místy nahrazen mysliveckými výsadbami nepůvodních druhů dřevin (jírovec), místy vykácen zcela, zbytek tvoří přestárlé rozlámané stromy. Dosazeno bude **50 ks** vrb druhů vrba křehká, vrba tojmužná, vrba slezská a vrba košíkářská. Cílem je zachování porostu vrb coby biotopu řady

hmyzu, hub a mechů. Aktivitu zajišťuje ČSOP Jeseník nad Odrou, realizována bude svépomocí.

Výsadby budou provedeny v jarních měsících roku 2015 v závislosti na počasí.

Úklidy černých skládek

Doplňkové opatření na některých lokalitách. S výjimkou Chmeliště jde o rozptýlené odpadky, v nivních lokalitách mnohdy způsobené povodněmi, které nanáší na plochy spousty odpadu z výše položených vsí. Skládky inertního materiálu drobného rozsahu sice nemají přímý negativní vliv na biotu lokality, ale mnohdy se stávají impulzem ke vzniku větších skládek, které by již pro lokalitu mohlo být fatální. Některé druhy odpadu (igelity, nádoby, špagáty) se stávají smrtící pastí pro řadu druhů živočichů. V neposlední řadě jde i o estetickou stránku a vnímání lokality lidmi. Úklid skládek proto považujeme za součást komplexní péče o lokality.

Opatření se bude provádět na těchto lokalitách:

lokality	velikost	zajišťuje
Blahutovická pískovna	rozptýleno po ploše	ČSOP Jeseník nad Odrou
Cihelna Chmeliště	cca 2 t odpadu	Denemark
Hrabětický mokřad	rozptýleno po ploše	ČSOP Jeseník nad Odrou
Polouveský mokřad	rozptýleno po ploše	ČSOP Jeseník nad Odrou

Úklidy budou provedeny v jarním období roku 2015 v závislosti na průběhu zimy. Realizovány budou svépomocí, souvisejícími službami je v případě Chmeliště odvoz a skládkovné.

Inventarizační průzkumy vybraných mokřadních a stepních lokalit

Pro stanovení optimálního managementu lokalit jsou nezbytné podrobné inventarizační průzkumy. Pozornost je zaměřena především na bioindikační druhy a skupiny. Průzkumy budou prováděny přednostně na lokalitách ve vlastnictví žadatele či pozemkových spolků.

Součástí průzkumů budou i stručné návrhy na managementová opatření z těchto průzkumů vyplývající. Tam, kde zveřejnění nemůže ohrozit cenné fenomény, budou výsledky průzkumů zveřejněny na webových stránkách projektu a konkrétních pozemkových spolků.

Průzkumy budou realizovány dodavatelsky. Na závěrečném vyhodnocení a zpracování průzkumů se bude podílet i odborný pracovník Českého svazu ochránců přírody. Přesné zaměření průzkumů může být dle aktuální situace na lokalitách částečně upraveno, počet průzkumů byl s ohledem na rozporné stanovisko MŽP a nutnost výrazného krácení rozpočtu zredukován na 25.

Vlastní průzkumy budou probíhat v sezóně 2015, v následujících měsících do dubna 2016 bude probíhat jejich zpracování a vyhodnocení.

Hydrogeologická studie poměrů vybraných lučních rašelinišť na Jihlavsku

Studie se zaměřuje na vybraná luční rašeliniště v okrese Jihlava. Zásadní pro výskyt a přetrvání chráněných biocenóz jsou lokální hydrogeologické, hydrologické a hydrochemické podmínky. V minulosti došlo k částečnému necitlivému odvodnění rašelinišť, část lokalit je ohrožována přínosem živin a dalších látek, na části lokalit proběhla či je navržena revitalizace. Otázky okolo vodního režimu lokalit bude komplexně řešit navrhovaná studie.

Cílem prací je popis a analýza vodního režimu (poměry hydrogeologické, hydrologické a hydrochemické) na šesti vybraných lokalitách lučních rašelinišť, ze srovnávací studie vyplynou připomínky k optimalizaci managementu lokalit a rekultivačních prací.

Studie se bude týkat těchto lokalit: PR Chvojnov, PR Šimanovské rašeliniště, PR Doupský a Bažantka, NPR Zhejral, EVL Na Oklice a Jankovský potok – U Hovorků.

Základem prací bude rešerše odborných podkladů, terénní práce a jejich odborné vyhodnocení. Práce budou probíhat v úzké spolupráci s místním pozemkovým spolkem – Pobočkou ČSO na Vysočině - tak, aby byla zajištěna návaznost na podrobné potřeby, management a případné rekultivace zájmových lokalit.

- 1) Rešeršní práce – v první fázi proběhne rešerše, ke které budou použity veškeré dostupné odborné podklady, zejména hydrogeologické, geologické, hydrologické, hydrochemické, podklady k provedení antropogenního odvodnění lokalit v minulosti, podklady k provedeným či plánovaným rekultivacím, letecké snímky, historické mapy atp. Z časového hlediska bude základ rešeršních prací proveden v lednu a únoru 2015, rešerše bude následně průběžně doplňována.
- 2) Terénní práce – na vybraných lokalitách a v jejich okolí proběhne podrobná rekognoskace terénu, na jejím základě budou situovány profily pro měření průtoků na vodotečích, mělké hydrogeologické vrty a sondy pro sledování kolísání hladin podzemních vod, zmapování konkrétního průběhu sítě meliorací, zmapování pramenných vývěrů atp. Část objektů bude osazena přístroji pro kontinuální sledování hladin, část průtoků a hladin bude měřena v rámci návštěv lokalit. V rámci každého měření bude standardně v terénu stanovována teplota vzduchu, teplota vody a její konduktivita, případně další ukazatele vodního prostředí (pH, obsah kyslíku atp.). na vybraných profilech budou odebírány vzorky vody pro analýzy složení vod, zejména pro stanovení obsahu živin, základní chemickou analýzu, případně i výskyt kovů ve vodách, jejich analýzy budou prováděny v laboratořích VÚV TGM, v.v.i. Sledovány budou též základní meteorologické veličiny (srážky a teplota vzduchu). Z časového hlediska proběhne rekognoskace a vybudování profilů, vrtů a sond v období leden až začátek května 2015 (též podle klimatických podmínek), většina systematického sledování bude prováděna od dubna do listopadu 2015.
- 3) Vyhodnocení – veškerá získaná relevantní data budou odborně vyhodnocena. Vyhodnocení se soustředí jednak na problematiku jednotlivých lokalit a jejich případného ohrožení změnami vodního režimu a chemismu vod, jednak na srovnání jednotlivých lokalit a shrnující závěry a doporučení pro management území a případné rekultivační práce. Poznatky k jednotlivým lokalitám budou shrnuty v dílčích zprávách, které budou vypracovány do 15.2.2016. Poznatky budou shrnuty v závěrečné zprávě, ta bude vypracována do 15.3.2016.

Sledováním budou získána též data z lokalit před revitalizací, na jejich základě bude možno následně sledovat a hodnotit průběh a účinky prováděných revitalizací.

Aktivitu realizuje Výzkumný ústav vodohospodářský TGM

Zpracování ochranných plánů na vybrané lokality

Cílem této aktivity je vypracování plánů managementových zásahů na vybrané lokality.

Vyhýbáme se termínu managementový plán, neboť ten je v materiálech grantového řízení definován jako plány péče a soubory doporučených opatření, tedy dokumenty stanovené zákonem pro zvláště chráněná území, respektive území Nature 2000. Jsme však přesvědčeni, že každý, kdo se dlouhodobě stará o nějakou lokalitu, by měl jak pro vlastní potřebu optimálního nastavení managementu, tak pro transparentnost svých kroků vůči veřejnosti jasně definovat výchozí pozici, cílový stav a cestu k němu. Proto pozemkové spolky vypracovávají na své lokality managementové dokumenty, tradičně nazývané ochrannými plány. Metodika zpracování ochranných plánů byla schválena roku 2007 Radou Národního pozemkového spolku (včetně zástupce MŽP). V aktivitě nedochází k překryvu s plány péče státní ochrany přírody.

V rámci tohoto projektu budou vypracovány ochranné plány na 14 lokalit:

lokalita	zajišťuje
Cihelna Chmeliště	Denemark
Drahňovická mokřadla	ČSOP Vlašim
Hády	ČSOP PS Hády
Ještěří ráj	ČSOP Jaro Jaroměř
Louky v zámeckém parku	ČSOP Vlašim
Mokřadní louky u Blažejovic	ČSOP Vlašim
Mokřady Jablonné	Čmelák
Na Hrbě	ČSOP Vlašim
Na Kačíně	ČSOP Vlašim
Orchidejová louka Horní Maxov	Čmelák
Říšnické louky	ČSOP Vlašim
Salátův kopec	ČSOP Kněžice
Smrčiny	ČSOP Vlašim
Údolí Radonínského potoka	ČSOP Kněžice

Odbornou pomoc a konzultace bude při zpracovávání ochranných plánů poskytovat odborný pracovník ČSOP, konzultace proběhnou též s experty našeho norského partnera - Naturvernforbundet i Buskerud (NiB).

Představení vybraných mokřadních a stepních lokalit veřejnosti

Z hlediska dlouhodobé udržitelnosti ochrany mokřadních a stepních lokalit nestačí se jen o několik vybraných starat. Podstatné je přesvědčit o jejich významu co nejširší veřejnost. Zejména u mokřadů je to mnohdy obtížný úkol. Zatímco stepní lokality jsou pro většinu lidí „jen“ zbytečnou plochou, avšak po vysvětlení, o čem jde, je leckdo mile překvapen, že něco takového, co si ve svých představách spojoval s dalekými kraji, se nalézá i „u nich za humny“, mokřady dodnes u řady obyvatel asociují kromě i pocit přímého ohrožení.

(Po redukci projektu vynucené nekompetentními připomínkami Ministerstva životního prostředí zůstaly z této původně široce pojaté aktivity bohužel pouze exkurze.)

Exkurze na mokřadní a stepní lokality

Jednou z nejúčinnějších metod, jak lidem přiblížit zajímavé přírodní fenomény, jsou „odborné“ exkurze. Odborné píšeme úmyslně v uvozovkách, protože míra odbornosti musí být přizpůsobena věku a znalosti účastníků. Pro navázání vztahu účastníků k lokalitě či biotopu není třeba složitých odborných výkladů, ty naopak mohou spolehlivě odradit. Exkurze jsou postaveny především na prožitku, na možnosti spatřit něco, co člověk v přírodě běžně nevidí – buď proto, že jde o organismy nenápadné, nebo obtížně spatřitelné (naležitelné). A nebo prostě proto, že ho ani nenapadne něco takového hledat. Pak už stačí doplnit nějaké zajímavosti, zdůraznit, že pokud by zanikla lokalita/biotop, tyto druhy by zde už nemohly žít, což by byla ohromná škoda. A případně upozornit na to, co je třeba dělat (respektive nedělat), aby k zničení lokality nedošlo. Ne formou zákazů a příkazů, ale výzvou ke spolupráci, k pomoci, k všímavosti. Tyto zásady jsou odzkoušené mnohaletou praxí žadatele i partnerů.

V rámci této aktivity uspořádá **čtyři exkurze pro veřejnost** žadatel (Český svaz ochránců přírody) a **čtyři exkurze pro veřejnost** Čmelák (v těchto počtech nejsou započítány akce obdobného charakteru, které však jsou součástí aktivity G2). Akce budou probíhat od jara do zimy 2015 v závislosti na výskytu fenoménů, na které chceme účastníky exkurzí upozornit; na stepní lokality s výskytem konikleců a hlaváčků v časném jaru, na orchideové louky v květnu až červnu, na rašeliniště na vrcholu léta, na lokality s výskytem zajímavých hub na podzim... Exkurze proběhnou na lokalitách s vazbou na aktivity tohoto projektu (Milská stráž, Zázmoníky, Cihelna Chmeliště, Mokřady Jablonné, Orchidejová louka Horní Maxov ...)

Pozvánky na akce budou zveřejněny na webových stránkách, přímou rozesílkou potenciálním účastníkům, případně prostřednictvím médií.

Odborně vzdělávací akce

Odborná konference o ochraně mokřadních a stepních lokalit

Cílem konference je prezentace zajímavých příkladů dobré praxe i odborných poznatků v péči o mokřadní a xerothermní (subxerothermní) stanoviště. Konference bude prezentovat výstupy tohoto projektu a další příspěvky související s tématem. Cílem je porovnat zkušenosti různých typů subjektů (pozemkové spolky, veřejná správa, vlastníci...).

Konference bude rozdělena na dvě půldenní části - jedna bude věnována mokřadním biotopům, druhá suchomilným společenstvům.

Cílovou skupinou jsou neziskové organizace, představitelé veřejné správy, orgány ochrany přírody, vlastníci dotčených pozemků i další zájemci o problematiku. Osloveni budou přímou rozesílkou pozvánek, prostřednictvím webových stránek, sociálních sítí, případně zveřejněním pozvánky v oborových časopisech. Výstupy z konference budou uveřejněny v pdf na webových stránkách.

Předběžný program konference:

- ✓ Prezentace účastníků
- ✓ Oficiální zahájení
- ✓ Představení projektu
- ✓ Referáty k problematice ohrožení a ochrany mokřadních společenstev
- ✓ Diskuse
- ✓ Přestávka, občerstvení
- ✓ Referáty k problematice ohrožení a ochrany xerothermních a subxerothermních společenstev
- ✓ Diskuze
- ✓ Závěr

Termín konference: březen 2016

Aktivitu zajišťuje žadatel (Český svaz ochránců přírody). Podílet na obsahové stránce konference se budou i partneři projektu, bez přímého odrazu v rozpočtu.

Dva pracovní semináře pro neziskový sektor

Budou uspořádány dva pracovní semináře, určené především pro členy neziskových organizací, zabývajících se ochranou přírodního dědictví. Jeden bude věnován xerothermním a subxerothermním lokalitám, druhý mokřadním lokalitám. Problematika bude probírána z hlediska teoretického, praktického i právního. Součástí obou seminářů bude i exkurze na vybranou lokalitu

Jarní seminář se uskuteční v rámci setkání pozemkových spolků, v dubnu 2015.

Předpokládáme cca 40 účastníků.

Podzimní seminář se uskuteční v rámci setkání členů a příznivců ČSOP, první víkend v září.

Předpokládáme účast cca 70 lidí.

Aktivitu zajišťuje žadatel (Český svaz ochránců přírody) ve spolupráci s partnery.

Účast na Hay making festivalu v Norsku

Partnerská organizace z Norska – Naturverbundet i Buskerud (NiB) - pořádá každoročně v červenci akci zvanou Hay making festival. Tato akce má dlouholetou tradici, v roce 2015 se uskuteční její již 22. ročník. Akce se koná nedaleko Osla. Jedná se o workshop zaměřený na praktické i odborné aspekt managementu luk či obecně travnatých ploch různého typu. Workshop je určen pro vlastníky pozemků, odborníky i dobrovolníky. Workshopu se také obvykle účastní i účastníci za zahraničí.

Odborná složka programu je zaměřena mj. na podporu biodiverzity přírodně cenných pozemků a jejich monitoring. Praktická část na je zaměřená na různé typy managementu, využití vhodných nástrojů, práci s dobrovolníky apod. Programu je k dispozici zatím pouze pro tento rok, ale každoročně bývá obdobný. Workshop je čtyřdenní.

Workshopu se zúčastní 3 osoby zapojené v projektu. Cesta je plánována na 6 dní, zbývající čas nad rámec workshopu bude využit na konzultace a výměnu zkušeností s Naturverbundet i Buskerud. Zkušenosti získané v Norsku budou dále prezentovány pozemkovým spolkům.

Aktivita bude realizována žadatelem (Český svaz ochránců přírody) v úzké spolupráci s norským partnerem.